

Anna M. Solarz

**RELIGIA I RELIGIJNOŚĆ
W KOMUNIKACJI
MIĘDZYKULTUROWEJ
ZACHÓD–AFRYKA. PROBLEM
ABORCJI I HOMOSEKSUALIZMU**

**RELIGION AND RELIGIOSITY
IN INTERCULTURAL COMMUNICATION
BETWEEN WEST AND AFRICA: THE ISSUE
OF ABORTION AND HOMOSEXUALITY**

Słowa kluczowe: religia, komunikacja międzykulturowa, Zachód, Afryka, aborcja, homoseksualizm

Komunikacja czy też komunikowanie międzykulturowe jest zjawiskiem bardzo starym – istnieje, od kiedy zachodzą interakcje między odmiennymi grupami ludzi. Dopiero jednak od połowy XX w. zjawisko to bada się naukowo. Za Jerzym Mikułowskim-Pomorskim możemy uznać, iż ten rodzaj komunikacji zachodzi wtedy, gdy „przekaz, który

ma być zrozumiała, jest tworzony przez reprezentanta jednej kultury, a jego odbiorcą jest reprezentant drugiej”¹. Potrzebna jest do tego wspólna „kompetencja kulturowa” – trzeba umieć nadawać i odczytywać pewne znaki, czemu służy „świadomość kulturowa” (świadomość własnej kultury) i „międzykulturowa” (czyli rozumienie kultury partnera)². Antynomią „świadomości kulturowej” jest „ślepotą kulturową” – nie dostrzega się w otaczającej nas własnej kulturze tego, co dla niej swoiste, a także wobec komunikatu przekazywanego przez członka innej kultury wykazuje się niezrozumieniem i ignorancją³. Jak się wydaje, w relacjach Zachód–Afryka na szczeblu międzynarodowym mamy do czynienia z rodzajem wspomnianej „ślepoty kulturowej”, która uniemożliwia temu pierwszemu podmiotowi dostrzeżenie wpływu i znaczenia czynnika religijnego w kształtowaniu wzajemnych stosunków.

Problem braku odniesienia do religii w polityce państw zachodnich, zwłaszcza europejskich, i w związku z tym budowanie przepaści między Starym Kontynentem a resztą świata (uwzględniającą ten czynnik), coraz częściej dostrzegany jest przez badaczy stosunków międzynarodowych⁴. Na przykład w raporcie Akademii Transatlantyckiej z kwietnia 2015 r. mówi się wprost o tym, że wysoki stopień sekularyzacji Europy osłabia jej *soft power*, zwłaszcza wobec sąsiadów – tj. Rosji, Turcji czy świata arabskiego, co z kolei przekłada się także na relacje transatlantyckie⁵.

W niniejszym artykule, który wpisuje się w nurt rozważań nad kulturowymi uwarunkowaniami polityki zagranicznej państw współczesnych, podjęta została refleksja nad pewnymi aspektami obecności czyn-

---

¹ J. Mikułowski-Pomorski, *Komunikacja międzykulturowa. Wprowadzenie*, Kraków 1991, s. 12, za: H. Schreiber, *Świadomość międzykulturowa. Od militaryzacji antropologii do antropologizacji wojska*, Warszawa 2013, s. 116 n.

² Ibidem, s. 117.

³ Ibidem, s. 118.

⁴ *Faith, Freedom, and Foreign Policy. Challenges for the Transatlantic Community*, http://www.transatlanticacademy.org/sites/default/files/publications/TA%202015%20report_Apr15_web.pdf [5.06.2015].

⁵ Ibidem.

nika religijnego w relacjach państw Zachodu z Afryką. Badania religioznawcze potwierdzają, iż światopogląd przeciętnego mieszkańca Afryki jest w największym stopniu oparty na religii, którą człowiek ten wyznaje (obecnie jest to przede wszystkim islam i chrześcijaństwo) oraz na przenikniętej religijnością kulturze, w której zakorzenione są tradycyjne wierzenia plemienne ze swoją historią sięgającą wielu pokoleń wstecz⁶. Wysoka religijność Afrykanów nie jest więc następstwem kolonializmu ani też neokolonializmu, choć niewątpliwie działalność misyjna, charytatywna i społeczna Kościołów chrześcijańskich i różnych grup wyznaniowych w Afryce, które mają swoje centra poza tym kontynentem, przyczynia się do wzrostu tejże religijności. Aktywność ta trafia bowiem na podatny grunt, ukształtowany przez afrykański światopogląd, związane z nim zwyczaje i wartości.

Podejście do religii na Zachodzie i w Afryce

W kulturze Zachodu, na fundamencie chrześcijaństwa rozdzielającego religię od polityki, socjologowie, jak zauważa Maria Libiszowska-Żółtkowska, „którzy w latach siedemdziesiątych XX w. diagnozowali kierunek przemian wywoływanych cechami rozwoju społeczeństwa przemysłowego i modernizacją kultury, stworzyli, osadzoną w realiach empirycznych, teorię sekularyzacji”⁷. Samo to zjawisko występujące w praktyce życia społecznego dostrzegali już filozofowie epoki oświecenia, uznając, iż zgodnie z prawami rozwoju nauka i kult rozumu będą stopniowo zastępowały religię. Historyk Jerzy Kłoczowski podkreśla, że sekularyzacja rozpoczęła się w XVII w., a jej najgłębszą falą, swoistym apogeum, była rewolucja seksualna lat 60. XX w.⁸.

⁶ Por.: J.S. Mbiti, *Afrykańskie religie i filozofia*, przeł. K. Wiercieńska, Warszawa 1980, s. 16 n.

⁷ M. Libiszowska-Żółtkowska, *Przedmowa*, w: J. Mariański (red.), *Sekularyzacja i desekularyzacja w nowoczesnym świecie*, Lublin 2006, s. 5.

⁸ Por.: *Czy Europa staje się pogańska? – debata w Warszawie*, <http://www.niedziela.pl/arttykul/9082/Czy-Europa-staje-sie-poganska---debata-w> [30.11.2015].

Można zatem uznać, że duży stopień przyzwolenia na antykoncepcję, aborcję, eutanazję czy homoseksualizm w społeczeństwach zachodnich (obecnie propagowanych w formie podstawowych praw człowieka)⁹ jest związany z odchodzeniem tej kultury od swoich religijnych i etycznych korzeni.

Jest to następstwem najpierw oświeceniowego kultu rozumu, postępu i nauki jako odpowiedzi na wszystkie pytania, a w XX w. zanegowania tego paradygmatu przez pesymistyczny w swym wyrazie postmodernizm. Jak podkreśla Marguerite A. Peeters, „wyrachowana jednostka, kierująca się własnym interesem, stała się celem samym w sobie i miarą rzeczywistości (indywidualizm). Odtąd relacjami ludzkimi na Zachodzie zaczęła rządzić mentalność kontraktowa”¹⁰. Odpowiedzialna za te zmiany jest rewolucja kulturalna, związana m.in. z działalnością Margaret Sanger i Simone de Beauvoir, czyli z radykalnym feminizmem, oraz z syntezą filozoficzną myśli Marksa i Freuda, której dokonał Herbert Marcuse¹¹. Po upadku muru berlińskiego, w warunkach nasilonych procesów globalizacji, aktywiści tych zmian społecznych włożyli duży wysiłek w upowszechnienie zdobyczy zachodniej rewolucji kulturowej, wykorzystując do tego rządy, instytucje międzynarodowe, zwłaszcza system Narodów Zjednoczonych oraz liczne organizacje pozarządowe¹².

Tymczasem w Afryce zjawisko sekularyzacji wciąż ma charakter marginalny – jest to region, gdzie religia nadal odgrywa pierwszorzędną rolę w życiu społecznym. W konsekwencji, jak się wydaje, także wszystkie następstwa zachodniej rewolucji kulturalnej i seksualnej nie są powszechnie akceptowane. Propagowanie ich przez UE, ONZ i NGOs w formie uniwersalnych wartości i praw człowieka spotyka się ze sprzeciwem rządów i brakiem akceptacji u większości

---

⁹ Por.: G. Kuby, *Globalna rewolucja seksualna. Likwidacja wolności w imię wolności*, tł. D. Jankowska, J. Serafin, Kraków 2013.

¹⁰ M.A. Peeters, *Globalizacja zachodniej rewolucji kulturowej. Kluczowe pojęcia, mechanizmy działania*, przeł. G. Grygiel, Warszawa 2010, s. 53.

¹¹ Ibidem, s. 32–33.

¹² Por.: ibidem, zwłaszcza rozdz. III–VI.

Afrykanów. Często też jest traktowane jako imperializm kulturowy, który uważa się za zagrożenie dla tożsamości konkretnego państwa i regionu. Według obrońców tzw. prawa do aborcji czy homoseksualizmu chodzi o poprawę „jakości życia” mieszkańców Afryki, zwłaszcza kobiet i mniejszości seksualnych, oraz zniesienie opresyjnego ustawodawstwa, które często wywodzi się jeszcze z okresu kolonialnego. Co więcej, jest to też metoda walki ideologicznej z aktywnymi, zazwyczaj zachodnimi, organizacjami chrześcijańskimi¹³ czy fundamentalistami muzułmańskimi, którzy w Afryce mają coraz więcej zwolenników. Brak akceptacji Afrykanów dla tej argumentacji wydaje się jednak dość powszechny mimo pewnej liberalizacji ustawodawstwa, zwłaszcza w kwestii aborcji, po przyjęciu przez Unię Afrykańską tzw. protokołu z Maputo w 2003 r. Nie jest to korzystne dla pozycji Zachodu w globalnym układzie sił, gdyż oznacza zdecydowane osłabienie *soft power* w relacjach z Afryką i Trzecim Światem. Można to dostrzec w spadku atrakcyjności UE na rzecz innych podmiotów takich jak państwa arabskie, Chiny czy Turcja, a także różnego typu organizacje fundamentalistyczne. Stanowi to poważne zagrożenie m.in. dla unijnej pozycji „mocarstwa normatywnego”, do jakiej aspiruje zjednoczona Europa.

Kultura i religia w badaniu stosunków międzynarodowych

Nauka o stosunkach międzynarodowych bardzo długo pozostawała zamknięta na kwestie obecności kultury w badanej przez siebie sferze relacji społecznych. Sztandarowa praca Kennetha Waltza pt. *Teoria stosunków międzynarodowych* z 1979 r. całkowicie pomija kwestię róż-

---

¹³ Por. m.in. publikację Political Research Associates: K. Kaoma, *Colonizing African Values. How the US Christian Right is Transforming Sexual Politics in Africa*, <http://www.politicalresearch.org/wp-content/uploads/downloads/2012/10/Colonizing-African-Values.pdf> [28.12.2015].

nic kulturowych między państwami¹⁴. Studia regionalne (*area studies*), pomyślane jako interdyscyplinarne badanie poszczególnych regionów świata, podejmowały to zagadnienie w stopniu koniecznym do prowadzenia skutecznej polityki zagranicznej przez najważniejszych graczy zimnowojennych, zwłaszcza Stany Zjednoczone. To powiązanie badań z polityką spotkało się z krytyką, szczególnie ze strony środowisk lewicowych, w której podważano m.in. naukowość studiów regionalnych w ogóle¹⁵.

Po upadku żelaznej kurtyny badacze zdali sobie sprawę, że nie można tłumaczyć tego wydarzenia wyłącznie „strachem” i „siłą”. Większy akcent zaczęto kłaść na ekonomię (tj. „zachłanność”), ale to także nie wyjaśniało mechanizmów wszystkich zmian w świecie. W obliczu wyłaniania się elementów nowego porządku pozimnowojennego dostrzeżono w konsekwencji czynnik kulturowy jako oś wyznaczającą nowe podziały w świecie (Samuel P. Huntington)¹⁶, jako *soft power* (Joseph S. Nye)¹⁷, ale także jako fundament nowego paradygmatycznego podejścia do stosunków międzynarodowych – konstruktywizmu (Alexander Wendt i inni)¹⁸. Zdaniem badaczy reprezentujących ten ostatni nurt kultura wpływa na motywacje działań, motywacje tworzą tożsamość, tożsamość określa interesy, które są podstawą zachowań w stosunkach międzynarodowych. W społeczeństwach funkcjonują formy kulturowe, w tym idee, przez których pryzmat rozumiemy świat materialny – to historia i kultura tłumaczą zachowania uczestników stosunków międzynarodowych i ich wybory, a nie anarchia, która – zdaniem Wendta – w rzeczywistości „jest tym, co państwa z niej

---

¹⁴ A. Wojciuk, *Dylemat potęgi. Praktyczna teoria stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2010, *passim*.

¹⁵ M.F. Gawrycki, *Kryzys studiów regionalnych (area studies) i próby jego przezwyciężenia*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations” 2009, t. 40, nr 3–4, s. 54.

¹⁶ S.P. Huntington, *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*, przeł. H. Jankowska, Warszawa 1998.

¹⁷ Por.: J.S. Nye, *Soft power. Jak osiągnąć sukces w polityce światowej*, przeł. J. Zaborowski, Warszawa 2007.

¹⁸ Najważniejszą pracą z tej dziedziny jest: A. Wendt, *Spoleczna teoria stosunków międzynarodowych*, przeł. W. Derczyński, Warszawa 2008.

uczynią”¹⁹. Niektórzy badacze (np. Richard N. Lebow) podkreślają nawet, że kultura pozwala człowiekowi przemóc „strach” oraz „chciwość” i kierować się „duchem”, honorem i wartościami²⁰.

Zatem od lat 90. XX w. w badaniu stosunków międzynarodowych zaczęto uwzględniać kulturę. To samo dotyczy religii, która jest ważnym komponentem kultury, choć jej włączenie do tychże badań nie było równie oczywiste jak w przypadku kultury. Zachodni badacze tej dyscypliny wyjątkowo niechętnie odnoszą się do takiej możliwości. W tradycji Zachodu (a właśnie w tej kulturze narodziły się stosunki międzynarodowe jako dyscyplina badawcza i wyznaczony został naukowy kanon) można organizować konferencje na temat kultury w stosunkach międzynarodowych, pisać książki na ten temat i w ogóle nie odnosić się do religii. Czy jednak można postępować analogicznie w przypadku innych kultur i cywilizacji – zwłaszcza interesującej nas afrykańskiej? Wydaje się to bardzo wątpliwe.

Warto dodać, że Samuel P. Huntington w swoim głośnym artykule, a następnie książce pt. *Zderzenie cywilizacji* definiuje cywilizacje właśnie poprzez religię. Według niego: „w dzisiejszym świecie religia jest główną siłą, być może jedyną, która motywuje i mobilizuje ludzi”²¹. Ciekawe jest to, że S.P. Huntington za Gillesem Kepelem ozywienie religijne w świecie łączy z modernizacją i z „buntem przeciwko Zachodowi”, którego ekspansja – jak stwierdza – „już się zakończyła”²².

Religijność w Europie i w Afryce

Badania and „niereligijnością w świecie” autorstwa Phila Zuckermana, profesora socjologii z Claremont, potwierdzają, że najwięcej ludzi obojętnych religijnie i ateistów mieszka na Zachodzie. W czołówce

---

¹⁹ Idem, *Anarchy is what states make of it: The social construction of power politics*, „International Organization” 1992, Vol. 46. Por.: A. Wojciuk, op. cit., s. 33.

²⁰ Ibidem.

²¹ S.P. Huntington, op. cit., s. 83.

²² Ibidem.

znajdują się m.in. Szwecja (od 46–85% niereligijnych), Dania, Norwegia, Czechy, Finlandia, Francja i Estonia. Wśród 50 najmniej religijnych państw świata dominują kraje Europy Zachodniej²³. Warto jednak podkreślić w tych rozważaniach religijność społeczeństw większości państw Europy Środkowo-Wschodniej („drugie płuco Europy” – choć tutaj także obserwuje się pewien spadek pobożności, to jednak widać wyraźne różnice w zestawieniu z Europą Zachodnią), a także Stanów Zjednoczonych (53% uważa religię za bardzo ważną w swoim życiu, a dalsze 24% za ważną²⁴). Na liście P. Zuckermana nie ma żadnego państwa afrykańskiego. Według badań dotyczących 33 krajów tego kontynentu ustalono, że ateści stanowią mniej niż 1% wszystkich Afrykanów²⁵. Bardzo niewiele nie wierzy – od 0 (Kenia, Rwanda, Tanzania) do najwyżej 3–4% (Czad)²⁶. Potwierdza to przekonanie badaczy, że „Afrykanie są ludźmi na wskroś religijnymi”²⁷.

Badania potwierdzają także, że najbardziej religijne miejsce na ziemi to Afryka od Sahary do Przylądka Dobrej Nadziei. Według Instytutu Gallupa w 2012 r. wśród 10 najbardziej religijnych państw świata znajdowały się na 1, 2 i 8 miejscu kraje Afryki Subsaharyjskiej – tj. odpowiednio Ghana, Nigeria i Kenia²⁸.

Szczególnie interesujące dla naszych rozważań są dane zebrane przez amerykański ośrodek Pew Resaerch Center, który od lat bada

---

²³ Por.: P. Zuckerman, *Atheism: Contemporary Rates and Patterns*, w: M. Martin (ed.), *Cambridge Companion to Atheism*, Cambridge 2007, <http://pitweb.pitzer.edu/academics/wp-content/uploads/sites/38/2014/12/FAC-Zuckerman-Cambridge-Companion.pdf> [16.02.2010].

²⁴ <http://www.pewforum.org/religious-landscape-study/importance-of-religion-in-ones-life/> [28.12.2015].

²⁵ Ibidem.

²⁶ <http://features.pewforum.org/africa/question.php?q=3&r=Do+not+believe> [22.12.2015].

²⁷ Stwierdzenie E.B. Idowu, za: S. Piłaszewicz, *Religie Afryki*, Warszawa 2000, s. 11.

²⁸ Poza tym wśród 10 państw były jeszcze Armenia, Fidzi, Macedonia, Rumunia, Irak, Peru i Brazylia. Por.: *Global Index on Religiosity and Atheism*, <http://www.wingia.com/web/files/news/14/file/14.pdf> [22.12.2015].

religijność w świecie, opublikowane w 2010 r. pt. *Tolerancja i napięcie: islam i chrześcijaństwo w Afryce Subsaharyjskiej*²⁹. Zostały one oparte na 25 tysiącach wywiadów, przeprowadzonych w 60 językach w 19 państwach afrykańskich (w sumie reprezentowane były 3/4 populacji tego regionu). Badania potwierdzają bardzo wysoką religijność zarówno wśród chrześcijan, jak i muzułmanów (tylko 10% ludzi nie czuło się związanych z którąś z tych religii)³⁰. Według Pew Forum w Afryce Subsaharyjskiej 57% ludności wyznaje chrześcijaństwo, 29% islam i 13% religie tradycyjne³¹. 97% ludzi w Senegalu, 95% w Kenii, 94% w Tanzanii, Nigerii, 93% w Ghanie i najmniej, bo 74%, w Botswanie jest absolutnie pewny, że Bóg istnieje³². Codziennie modli się od 52% mieszkańców RPA do nawet 92% Nigeryjczyków³³. Przynajmniej raz w tygodniu bierze udział w nabożeństwach od 57% ludności Botswany i 55% w RPA do 87% ludności Nigerii³⁴. Zazwyczaj Afrykanie (i to zarówno muzułmanie, jak i chrześcijanie) wierzą, że Biblia lub Koran jest literalnie słowem Boga³⁵. Połowa chrześcijan wierzy, że Chrystus przyjdzie na ziemię jeszcze za ich życia, a 1/3 muzułmanów – w szybkie odbudowanie kalifatu³⁶. Dane te potwierdzają, że religijność w Afryce Subsaharyjskiej ma w dużym stopniu charakter fundamentalistyczny i millenarystyczny.

W zsekularyzowanych społeczeństwach Zachodu, a więc zwłaszcza w Europie, religię postrzega się raczej jako przeszkodę w komunikacji międzykulturowej (siedzibę uprzedzeń, przesądów i konfliktów),

---

²⁹ *Tolerance and Tension: Islam and Christianity in Sub-Saharan Africa*, <http://www.pewforum.org/2010/04/15/executive-summary-islam-and-christianity-in-sub-saharan-africa> [22.12.2015].

³⁰ Ibidem.

³¹ Ibidem.

³² <http://features.pewforum.org/africa/question.php?q=3&r=Believe%2C+absolutely+certain> [1.05.2014].

³³ <http://features.pewforum.org/africa/question.php?q=5> [1.05.2014].

³⁴ <http://features.pewforum.org/africa/question.php?q=2> [2.05.2014].

³⁵ <http://features.pewforum.org/africa/question.php?q=4> [2.04.2014].

³⁶ Cały raport dostępny pod adresem: <http://www.pewforum.org/files/2010/04/sub-saharan-africa-full-report.pdf> [22.12.2015].

rzadziej podłoże dialogu i pomost kulturowy³⁷. Ciekawe jest również to, że poglądy sprzeczne z Biblią np. dotyczące homoseksualizmu oficjalnie akceptują na Zachodzie różne denominacje chrześcijańskie, co nie spotyka się z poparciem Afrykanów należących do tych samych Kościołów³⁸. Twardo prawa naturalnego trzyma się Kościół katolicki – choć też są obecne w nim różne głosy³⁹, jednak ostateczna decyzja należy do papieża, którzy nie skłaniają się ku liberalizacji światopoglądowej w swoim nauczaniu.

A przecież chrześcijaństwo w Afryce i na innych kontynentach, choć bardzo niechętnie przyznają to sami Afrykanie, utrwaliło się dzięki kolonizatorom – państwom zachodniej Europy – i w zasadzie mogłoby służyć jako dogodny pomost kulturowy między Zachodem a Afryką. Kolonializm został odrzucony, ale nie chrześcijaństwo (podobnie było z islamem, który w Czarnej Afryce może kojarzyć się z trwającym przez setki lat handlem niewolnikami), co świadczyłoby o tym, że nie była to wyłącznie religia elit rządzących, ale także zwykłych ludzi, którzy realizują w niej swoją potrzebę religijności, a często też odnajdują zagubioną tożsamość. Chrześcijaństwo afrykańskie ma oczywiście swoją specyfikę, czyli jest zupełnie inne niż chrześcijaństwo zachodnie – rozwijają się różne kultury i rytuały nawiązujące do wie-

---

³⁷ Badania Eurostatu z 2006 r. wykazały, że dla 53% mieszkańców Europy religia jest ważna, a dla 46% – obojętna. Grupy te zatem niemalże się równoważą. W Europie Środkowo-Wschodniej 63% deklaruje wiarę w Boga (zdecydowanie więcej na wschodzie Europy – za ważny element życia uważa religię 87% Polaków, 86% Rumunów, 80% Słowaków, 70% Ukraińców i 60% Rosjan); por.: M. Przeworski, *Religijność Europy Środkowo-Wschodniej*, „Wiadomości KAI” 28.10.2007, s. 25.

³⁸ Przykładem jest „bunt” Południa w Kościele anglikańskim wobec wyświęcenia na biskupa New Hampshire jawnego homoseksualisty; por.: R. Gledhill, *Possible ‘parallel Anglican Church’ set to highlight divisions*, <http://www.christiantoday.com/article/possible.parallel.anglican.church.set.to.highlight.divisions/51916.htm> [5.01.2015].

³⁹ Por. dyskusje wokół III Nadzwyczajnego Synodu Biskupów poświęconego rodzinie, który zakończył się w październiku 2015 r., a także przypadek homoseksualisty suspendowanego ks. Krzysztofa Charamsy.

rzeń rodzimych, wielkie sukcesy odnoszą tzw. Kościoły niezależne z nurtu ewangelikalnego, następuje też inkulturacja, czyli włączanie przesłania Ewangelii do tradycji i zwyczajów afrykańskich. W adhortacji *Africae Munus* Benedykt XVI wskazuje na potrzebę przebadania pod kątem przydatności w ewangelizacji Afryki zwyczajów wziętych z tamtejszej kultury⁴⁰. Chrześcijaństwo, mimo że młode, wydaje się tam bardzo żywotne i silne. Warto pamiętać o fenomenie Kościołów niezależnych, afrochrześcijańskich, które rozwijają się na pograniczu chrześcijaństwa i tradycyjnych religii. Bardzo wiele jest ich np. w RPA⁴¹.

Na początku XXI w. chrześcijaństwo jest prawdopodobnie główną religią w większości krajów Afryki Subsaharyjskiej, podczas gdy w północnej części kontynentu jest religią mniejszości – dominuje tam islam. W ubiegłym stuleciu nastąpił ogromny wzrost liczby wyznawców Chrystusa w Afryce. W 1900 r. Czarny Łąd zamieszkiwało 9 mln chrześcijan, natomiast w 2000 r. liczba ta wynosiła 380 mln⁴². Obecnie jest jeszcze kilkadziesiąt milionów więcej, gdyż przybywa ich ok. 2,36% rocznie (populacja chrześcijan podwaja się w ciągu mniej niż 30 lat). Statystyki zapowiadają dalszy gwałtowny wzrost liczby chrześcijan (i muzułmanów) w Afryce. Liczba wyznawców tej religii ma wynieść w 2025 r. ok. 633 mln ludzi⁴³. Łatwo zauważyć, iż środek ciężkości chrześcijaństwa przesuwają się z Europy do Afryki, Azji i Ameryki Łacińskiej⁴⁴.

Warto podkreślić, że np. Kościół katolicki w Afryce w 1900 miał 1,9 mln wyznawców, w 1955 r. – ok. 16 mln, w 1978 – 55 mln, w XXI w. – już ok. 140 mln. Tempo wzrostu w XX w. wynosiło zatem 6842% i było „najszybszą ekspansją katolicyzmu na jednym kontynencie w cią-

---

⁴⁰ Por.: Benedykt XVI, *Posynodalna adhortacja apostolska „Africae Munus”*, http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/apost_exhortations/documents/hf_ben-xvi_exh_20111119_africae-munus.html [4.01.2015].

⁴¹ A. Szyjewski, *Etnologia religii*, Kraków 2001.

⁴² *Chrześcijaństwo w Afryce*, http://www.wasza-afryka.pl/?afryka6=chrześcijaństwo_w_afryce [28.12.2015].

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ Ibidem.

gu 2 tys. lat historii Kościoła”⁴⁵. Obecnie Afrykanie to 1/8 katolików na świecie, w 2025 będzie ich 230 mln, czyli 1/6⁴⁶. To w Nigerii znajduje się największe katolickie seminarium duchowne – Bigard Memorial Seminary w Enugu – w którym studiuje ponad 1200 alumnów w 3 kampusach⁴⁷ (w Polsce największe seminarium w Tarnowie ma ok. 160 studentów⁴⁸). W Tanzanii w latach 1961–2000 liczba katolików wzrosła o 419%, kraj rozwinął silną strukturę kościelną. Na czele wszystkich diecezji znajdują się rodzimi biskupi. Podczas konklawe w 2005 r. na 115 kardynałów było 11 Afrykanów⁴⁹. Afrykańscy hierarchowie dostrzegają europocentryzm Kościoła i podkreślają rolę, jaką mają do odegrania w Kościele Afrykanie⁵⁰.

Podobnie z innymi wyznaniem chrześcijańskimi np. z anglikanami – wspólnota tego Kościoła staje się coraz bardziej afrykańska: na ok. 80 mln anglikanów w samej Nigerii mieszka ich 17 mln⁵¹. Wi-

---

⁴⁵ P. Jenkins, *Chrześcijaństwo przyszłości. Nadejście globalnej Christianitas*, przeł. S. Grodz, Warszawa 2009, s. 108.

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ Por.: <http://bigardmemorialseminary.com/> [28.12.2015].

⁴⁸ Por.: <http://www.wsd.tarnow.pl/wspolnota/alumni> [28.12.2015].

⁴⁹ P. Jenkins, op. cit., s. 109.

⁵⁰ Kard. Wilfrid F. Napier z RPA powiedział Radiu Watykańskiemu, na co pragną zwrócić uwagę hierarchowie z Afryki: „Niepokoi nas fakt [...], że Kościół za bardzo koncentruje się na Europie. Widać to w liczbie papieży, kardynałów i biskupów, którzy pochodzą z tego kontynentu. Kościół jest bardzo związany z Europą. Było to zrozumiałe w pewnych okolicznościach. Stąd przecież przybywali do nas misjonarze. Ale dziś Europa przeżywa kryzys i za bardzo koncentruje się na sobie, zapominając, że odpowiedzi na niektóre problemy i zagadnienia mogą przyjść spoza Europy. I o tym myślimy my Afrykańczycy. Co możemy dać Kościołowi w Europie, pokazując, co dzieje się u nas i proponując alternatywne rozwiązania? Tym, co różni nas od Europejczyków, jest przede wszystkim fakt, że w Afryce Bóg wciąż pozostaje istotnym elementem ludzkiego życia, a wymiar duchowy jest czymś rzeczywistym, co ma faktyczny wpływ na nasze życie”; http://pl.radiovaticana.va/storico/2013/03/06/kardyna%C5%82owie_z_afryki:_do%C5%9B%C4%87_eurocentryzmu_ko%C5%9Bcio%C5%82a/pol-671025 [1.05.2014].

⁵¹ <http://www.opoka.org.pl/aktualnosci/news.php?id=15114&s=opoka> [12.12.2015].

dać też tradycjonalizm Kościoła afrykańskiego, czego dowodem było ostre stanowisko tamtejszych hierarchów i wiernych w sporze o wyświęcenie homoseksualnego biskupa w New Hampshire. Warto też zwrócić uwagę na to, że np. w Ugandzie anglikanizm został wzmocniony męczeństwem abp. Jananiego Luwuma, który został zabity za przeciwstawianie się Idiemu Aminowi. Natomiast w 2005 r. biskupem Yorku został John Sentamu – pochodzenia ugandyjskiego⁵². We wspólnocie anglikańskiej rola wyznawców z krajów Południa jest coraz większa, a zatem z ich stanowiskiem w kwestii homoseksualizmu czy aborcji, diametralnie różnym od stanowiska Zachodu, trzeba będzie się liczyć.

Dane dotyczące liczby wyznawców poszczególnych religii mogą się różnić w zależności od źródła⁵³, ale wszystkie one potwierdzają, że w Afryce Subsaharyjskiej rośnie w zadziwiającym tempie liczba wyznawców chrześcijaństwa, a także islamu kosztem religii tradycyjnych, do których ludzie przyznają się coraz rzadziej. Nie można jednak zapominać, że wpływ tych ostatnich na mentalność, sposób widzenia świata, praktykowanie innych religii jest ogromny, co potwierdzają badania dotyczące religijności. Oddziaływanie wyznań tradycyjnych, których wyznawcy na początku XX w. stanowili aż 76% mieszkańców Afryki, jak się wydaje, jest większe niż deklarowany związek z tymi religiami. Na przykład większość ludzi w Tanzanii, Mali, Demokratycznej Republice Konga i Kamerunie wierzy w „złe oko”⁵⁴; 75% mieszkańców Senegalu, 52% Mali, 49% Tanzanii i 39% Gwinei Bissau wierzy, że „juju” chroni ich życie (zdecydowana większość poza wymienionymi krajami w to nie wierzy)⁵⁵. Zdecydowana większość mieszkańców tych państw (poza RPA i Gwineę Bissau) twierdzi, iż nie brała udziału w żadnych ceremoniach związanych z kultem przodków, jednak twierdząco na to pytanie odpowiada aż 52% mieszkańców

⁵² P. Jenkins, op. cit., s. 110–111.

⁵³ Np. dane z 2000 r. podawane przez autorów *World Christian Encyclopedia*; zob.: ibidem, s. 274.

⁵⁴ Por.: <http://features.pewforum.org/africa/question.php?q=9> [28.04.2014].

⁵⁵ Por.: <http://features.pewforum.org/africa/question.php?q=10&r=Yes> [28.04.2014].

RPA, 47% Gwinei Bissau, a w innych badanych krajach od 40% Senegalczyków i Kameruńczyków do zaledwie 3% Rwandyjczyków i 7% Etiopczyków⁵⁶. Mimo postępów chrześcijaństwa i islamu Afryka wciąż pozostaje bardzo związana ze swoim tradycyjnym światopoglądem, co stanowi ważne uwarunkowanie kulturowe także dla decyzji politycznych.

Aborcja i homoseksualizm w Afryce

Pew Research Center potwierdza związek między wysoką religijnością Afrykanów a brakiem poparcia dla aborcji i homoseksualizmu, które z kolei są szeroko akceptowane w świecie zachodnim. Odwołując się do badań tego ośrodka, trzeba zauważyć, że we wszystkich wskazanych 19 krajach afrykańskich od 72% do 95% respondentów uznało aborcję za moralnie złą (co ciekawe, bardzo podobną opinię mieli na ten temat chrześcijanie i muzułmanie)⁵⁷. Przeciwnie zdanie („aborcja nie jest kwestią moralnie złą lub w ogóle nie poddaje się takiemu osądowi”) miało od kilku do kilkunastu procent badanych (najwięcej 18–20% w Dżibuti, Gwinei Bissau, Mozambiku i Ugandzie)⁵⁸. Za moralnie zły uważa homoseksualizm od 69% (Gwinea Bissau) do 98% (w Kamerunie, Kenii i Zambii) badanych⁵⁹. Osób przeciwnego zdania było najwięcej w Gwinei Bissau (24%), Dżibuti, Ugandzie i Mozambiku (po 16%)⁶⁰.

---

⁵⁶ Por.: <http://features.pewforum.org/africa/question.php?q=11&r=No> [28.04.2014].

⁵⁷ Por.: <http://features.pewforum.org/africa/question.php?q=15> [28.04.2014].

⁵⁸ Por.: <http://features.pewforum.org/africa/question.php?q=15&r=Morally+acceptable+or+Not+a+moral+issue> [28.04.2014].

⁵⁹ Por.: <http://features.pewforum.org/africa/question.php?q=16> [28.04.2014].

⁶⁰ Por.: <http://features.pewforum.org/africa/question.php?q=16&r=Morally+acceptable+or+Not+a+moral+issue> [28.04.2014]. Stosunek do Zachodu obrazuje też odpowiedź na pytanie o to „czy zachodnia muzyka, kino i telewizja szkodzi moralności w twoim kraju” – większość krajów odpowiedziała, że

Warto zastanowić się, jak to stanowisko większości Afrykanów przekłada się na ustawodawstwo i praktykę życia społecznego wewnątrz tych państw oraz jakie ma znaczenie dla ich relacji ze światem zachodnim.

Według danych Guttmacher Institute w 2008 r. wykonano na świecie 43,8 mln aborcji, z tego prawie 37,8 mln w krajach rozwijających się (ponad 9 mln w ChRL) oraz 6 mln w krajach rozwiniętych⁶¹. Oznacza to, że na 1000 kobiet w wieku rozrodczym (15–44 lat) średnio aż 28 miało zabieg sztucznego poronienia⁶². W Afryce w tymże 2008 r. wykonano 6,4 mln aborcji (najwięcej w Azji – 27,3 mln, 4,4 mln w Ameryce Łacińskiej, 4,2 mln w Europie i 1,4 mln w Ameryce Północnej)⁶³. Zgodnie z podanymi informacjami 13% wszystkich ciąży w Afryce kończy się aborcją, co jednak – jak się wydaje – jest niskim wskaźnikiem w stosunku do innych regionów (w świecie wynosi on ok. 20%, w USA – 22%, w Europie aż 30%)⁶⁴.

Organizacje międzynarodowe posługują się pojęciem „bezpiecznej” i „niebezpiecznej” aborcji, co ma oznaczać warunki jej przeprowadzenia i związane z tym skutki dla zdrowia kobiety. Z oczywistych względów terminy te budzą zastrzeżenia przeciwników aborcji – z punktu widzenia abortowanego płodu zabieg ten nigdy „bezpieczny” nie jest, gdyż ma na celu jego uśmiercenie. Według Guttmacher Institute ok. połowa aborcji w świecie jest „niebezpieczna”, a aż 98% tychże „niebez-

---

tak (od 59% m.in. w Etiopii do 80% w Kamerunie), ale mieszkańcy Gwinei Bissau już tylko w 49%, a RPA w 46% poparli to stwierdzenie. Co ciekawe, pomimo wyrażania tego przekonania od 76% mieszkańców Gwinei Bissau do 33% Etiopii lubi te zachodnie rozrywki; por.: <http://www.pewforum.org/files/2010/04/sub-saharan-africa-full-report.pdf>, [30.12.2015], s. 15.

⁶¹ *Facts on Induced Abortion Worldwide*, https://www.guttmacher.org/pubs/fb_IAW.html [30.12.2015]. W 2015 r. według danych ze strony <http://www.worldometers.info/abortions/> do 30 grudnia wykonano już ponad 41,8 mln aborcji, czyli średnio 125 tys. dziennie.

⁶² *Facts on Induced Abortion Worldwide*, op. cit.

⁶³ Ibidem.

⁶⁴ Ibidem oraz R. Dabash, F. Roudi-Fahimi, *Abortion in the Middle East and North Africa*, <http://www.prb.org/pdf08/MENAabortion.pdf> [30.12.2015].

piecznych” przeprowadzany jest w Trzecim Świecie⁶⁵. W Afryce między 2003 a 2008 rokiem liczba wszystkich wykonywanych aborcji nie spadła, utrzymując się na poziomie nieznacznie wyższym od średniej światowej, tj. 29 zabiegów na 1000 kobiet w wieku 15–44 lat (w świecie – 28). W subregionie południowoafrykańskim, gdzie dominuje RPA ze swoją liberalną ustawą aborcyjną, wprowadzoną już w 1997 r., wskaźnik ten w 2008 r. był najniższy i wynosił 15. W Afryce Wschodniej było to 38, Środkowej – 36, Zachodniej – 28, i Północnej – 18 (w Europie Zachodniej – 12, we Wschodniej – aż 43, czyli średnio w Europie – 27, w Ameryce Północnej – 19)⁶⁶. Co ciekawe, na południu Afryki, mimo legalizacji tego proceduru w RPA, aż 58% aborcji nie było „bezpiecznych”, a w całym regionie afrykańskim tylko 3% miało „bezpieczny” charakter⁶⁷. Niemalże wszystkie stwierdzone zgony kobiet w następstwie aborcji zdarzają się w krajach rozwijających się, z czego najwięcej w Afryce Subsaharyjskiej (tj. 460 zgonów na 100 000 aborcji)⁶⁸.

Na mapie *Światowych polityk aborcyjnych w 2013 roku* autorstwa ONZ Afryka wraz Azją Zachodnią, a także Południowo-Wschodnią i częściowo Ameryką Łacińską stanowią intensywnie zieloną „wyspę” (im ciemniejszy kolor, tym mniej powodów, dla których można przeprowadzić legalny zabieg aborcji) na tle państw europejskich (poza Polską, Irlandią i Malcią), Ameryki Północnej (włącznie z miastem Meksyk), Azji (włącznie z Rosją) i Australii, gdzie aborcja jest dostępna na żądanie lub z pewnymi ograniczeniami⁶⁹.

Porównując jednak mapy z 1996 i z 2011 r., można zauważyć, że w Afryce nastąpiła pewna liberalizacja prawa antyaborcyjnego, choć nie zadowala ona ruchów *pro-choice* i instytucji międzynarodowych. Przyjęta w systemie ONZ w latach 90. XX w. pod wpływem zachodniej

⁶⁵ *Facts on Induced Abortion Worldwide*, op. cit.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ *Facts on Abortion in Africa*, https://www.guttmacher.org/pubs/IB_AW-W-Africa.pdf [31.12.2015].

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ *World Abortion Policies 2013*, http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/policy/WorldAbortionPolicies2013/WorldAbortionPolicies2013_WallChart.pdf [30.12.2015].

rewolucji kulturalnej nowa koncepcja rozwoju, której integralną częścią jest propagowanie m.in. zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego oraz powiązanych z nim „praw reprodukcyjnych”, stała się podstawą zmian w ustawodawstwach krajowych w państwach rozwijających się. Jednakże podczas konferencji ludnościowej w Kairze w 1994 r. ustalono, iż „w żadnym wypadku aborcja nie może być promowana jako metoda planowania rodziny”. Podkreślono jednak także, że w przypadku gdy nie jest ona niezgodna z prawem, powinna być „bezpieczna”⁷⁰, na co wielki nacisk kładą zwolennicy aborcji.

11 lipca 2003 r. Unia Afrykańska przyjęła w stolicy Mozambiku Maputo kontrowersyjny dokument dodatkowy do Karty praw człowieka i ludów, czyli Protokół w sprawie praw kobiet w Afryce⁷¹, w którym państwa-strony zobowiązały się m.in. „chronić prawa reprodukcyjne kobiet przez dopuszczenie do aborcji medycznej w przypadku napaści seksualnej, gwałtu, kazirodztwa lub w sytuacji gdy kontynuowanie ciąży zagraża zdrowiu psychicznemu lub fizycznemu matki lub życiu matki lub płodu” (art. 14 c). Jak zauważają obserwatorzy, protokół z Maputo stał się „najbardziej sprzyjającym prawom aborcyjnym narzędziem prawnym na świecie”⁷². Zaledwie 3 kraje kontynentu afrykańskiego (Botswana, Egipt i Tunezja) go nie podpisały, a 15 państw mimo podpisu nadal nie ratyfikowało. Podpisało i ratyfikowało go 36 krajów afrykańskich⁷³. W następstwie wiele państw afrykańskich zliberalizowało swoje ustawodawstwo, dopuszczając aborcję z różnych powodów. W 2013 r. tylko jednak w Tunezji, RPA i na Wyspach Zielonego Przylądka można było wykonywać aborcję na życzenie. Na drugim biegunie były państwa takie jak: Dżibuti, Madagaskar, Malawi, Mauritius, Somalia, Angola, Republika Środkowoafrykańska, Kongo,

⁷⁰ Por.: United Nations, *Programme of Action of the International Conference on Population and Development*, para. 8.25, http://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/programme_of_action_Web%20ENGLISH.pdf [30.12.2015], s. 89–90.

⁷¹ http://www.achpr.org/files/instruments/women-protocol/achpr_instr_proto_women_eng.pdf [30.12.2015].

⁷² M.A. Peeters, op. cit., s. 141.

⁷³ Por.: <http://www.achpr.org/instruments/women-protocol/> [12.12.2015].

DRK, Gabon, Wyspy św. Tomasza i Książęca, Egipt, Libia, Lesotho, Wybrzeże Kości Słoniowej, Gwinea Bissau, Mali, Mauretania i Senegal, gdzie aborcja możliwa była jedynie ze względu na ochronę życia kobiety. W innych państwach dopuszczano także inne powody (ochronę zdrowia fizycznego lub psychicznego kobiety, gwałt lub kazirodztwo, uszkodzenie płodu), ale jedynie w Zambii – także przyczyny ekonomiczno-społeczne⁷⁴.

Jak się zatem wydaje, nie wszystkie państwa afrykańskie, nawet te, które ratyfikowały protokół, w swoim ustawodawstwie wewnętrznym realizują art. 14. Mimo wielu zmian po wejściu w życie tego traktatu w 2005 r. wciąż dominuje podejście chroniące życie poczęte, choć dopuszczające wyjątki od tej zasady. Organizacje uznające lub wręcz propagujące aborcję, jak i wielu obserwatorów uważają taką sytuację za wysoce niezadowalającą ze względu na dużą liczbę „niebezpiecznych” aborcji i zgonów kobiet z nimi związanych⁷⁵. W komentarzach często podkreśla się, że dominujący wciąż „brak zaufania” do legalnej aborcji (nawet w RPA, w której jest ona bardzo łatwo dostępna) jest efektem tradycyjnej, przychylniej potomstwu mentalności afrykańskiej (w tym lęku przed stygmatem, jakim jest bezpłodność), a także sprzeciw organizacji religijnych, często sterowanych z zagranicy⁷⁶. Dla wielu jest to także konsekwencja braku dostępu do edukacji oraz odpowiedniej informacji⁷⁷.

Specyfiką wartości regionalnych tłumaczy się także restrykcje, jakie spotykają środowiska LGBT (*lesbian, gay, bisexual and transgender people*) w Afryce⁷⁸. W tej kwestii przyjęcie zachodniego punktu widzenia,

---

⁷⁴ *World Abortion Policies 2013*, op. cit.

⁷⁵ *To save women's life in Africa, bring abortion out of the shadows*, <http://www.theguardian.com/global-development/poverty-matters/2010/nov/12/abortion-africa-health> [12.12.2015].

⁷⁶ <http://ncronline.org/news/global/unsafe-abortions-rise-across-africa> [12.12.2015].

⁷⁷ *Ibidem*.

⁷⁸ M.in. laureatka pokojowej Nagrody Nobla, prezydent Liberii Ellen Johnson Sirleaf, postępową w wielu kwestiach społecznych, tłumaczyła „The Guardian” powody zaostżenia ustawodawstwa liberyjskiego w kwestii ho-

jak się wydaje, spotyka się z jeszcze większym oporem niż w przypadku aborcji. Promocję homoseksualizmu jako praw człowieka Afrykanie uznają za zachodni neokolonializm oraz imperializm i najczęściej zamiast łagodzić zaostrzają kary za ten proceder. Zachodni zwolennicy praw dla homoseksualizmu podkreślają z kolei, iż homofobia nie ma nic wspólnego z tradycją afrykańską, a ustawodawstwo antygejowskie w tych krajach w wielu przypadkach pochodzi z czasów kolonialnych. Dodatkowym argumentem jest aktywność („neokolonializm”) amerykańskiej chrześcijańskiej prawicy, która przegrywając na własnym podwórku, zaciekle walczy z „nową kulturą” w Trzecim Świecie⁷⁹.

O ile w kwestii aborcji następuje pewna liberalizacja ustawodawstwa, o tyle coraz częściej zaostrza się kary za homoseksualizm. W większości krajów jest on uważany za przestępstwo, zagrożony więzieniem, a nawet karą śmierci (Somalia, Mauretania, Sudan i północne stany Nigerii)⁸⁰. Jedynie w RPA jest on *explicite* uznany za legalny (od 1998 r.). Za takie też uznaje się „małżeństwa” homoseksualne⁸¹.

„Wojna kulturowa” Zachód–Afryka? – problem aborcji i homoseksualizmu na forum międzynarodowym

Jak się wydaje, propagowanie prawa do aborcji i homoseksualizmu, mimo iż kwestie te budzą wiele kontrowersji w poszczególnych kra-

---

moseksualizmu: „Posiadamy pewne tradycyjne wartości w naszym społeczeństwie, które chcielibyśmy zachować”; za: K. Kaoma, op. cit., s. 7.

⁷⁹ Szczególnie zaangażowane w działania w Afryce jest American Center for Law and Justice. Ibidem, s. 9–10.

⁸⁰ Por.: <https://www.amnesty.org.uk/lgbti-lgbt-gay-human-rights-law-africa-uganda-kenya-nigeria-cameroon#.VohN8BXhDtQ> [12.12.2015].

⁸¹ Civil Union Act, No. 17 of 2006, 497 (29441) „Government Gazette of Republic of South Africa” 30 November 2006. Por.: *Laws on Homosexuality in Africa Nations*, <http://www.loc.gov/law/help/criminal-laws-on-homosexuality/homosexuality-laws-in-african-nations.pdf> [12.12.2015], s. 24.

jach i regionach oraz nie są oficjalnie zaliczane do uniwersalnych praw człowieka, staje się w ostatnich latach jednym z ważnych aspektów polityki zewnętrznej UE oraz demokratycznych administracji Stanów Zjednoczonych. Z drugiej strony niechęć do homoseksualizmu w Afryce jest przez wielu polityków afrykańskich instrumentalizowana – służy umacnianiu ich pozycji w kraju, a na forum międzynarodowym także akcentowaniu niezależności wobec Zachodu. Zastanawiające jest jednak, iż w tej sprawie uzależnieni od pomocy zewnętrznej Afrykanie w niewielkim tylko stopniu ulegają naciskom zewnętrznym. Zgodnie twierdzą na przykład, iż homoseksualizm jest nie do pogodzenia z ich tradycją i twardo oponują przeciw rozszerzaniu agendy organizacji międzynarodowych o te kwestie.

Światową opinią publiczną poruszyły m.in. wydarzenia w Ugandzie, w której zarówno rządzący prezydent Yoweri Museveni, jak i krytyczna wobec niego opozycja w sprawie homoseksualizmu mówią jednym głosem. W 2009 r. ugandyjski deputowany David Bahti złożył w parlamencie projekt ustawy zaostrzającej kary za homoseksualizm (dotychczas obowiązywało prawo z czasów kolonialnych, pozwalające na karanie tego procederu nawet 14 latami więzienia). Zakładano, że tzw. uporczywi homoseksualiści będą podlegać karze śmierci, pozostali długoletniemu więzieniu. Więzieniem mieli być karani także ci, którzy nie informują o znanych sobie przypadkach sodomii. Miesiąc przed złożeniem tego projektu w Ugandzie odbyła się wielka konferencja międzynarodowa z udziałem ewangelikalnych Amerykanów, piętnująca „niszczący kulturę afrykańską” homoseksualizm⁸². Uganda jest krajem, który m.in. odwołując się do religii, promował programy wstrzemięźliwości seksualnej i wierności małżeńskiej, dzięki czemu liczba chorych z wirusem HIV radykalnie się zmniejszyła⁸³. Światopogląd religijny i wynikające z niego wartości odegrały więc

⁸² <http://natemat.pl/796,jak-afryka-radzi-sobie-z-gejami> [12.12.2015]. Por. też: W. Jagielski, *Afryka zabija gejów*, http://wyborcza.pl/1,76842,7626679,Afryka_zabija_gejow.html [12.12.2015].

⁸³ Por.: J. Dudała, *Prezerwatywa i HIV*, <http://gosc.pl/doc/788283.Prezerwatywa-i-HIV/2> [12.12.2015]. Por. też: <http://www.theguardian.com/society/katineblog/2008/oct/13/sexandreligion> [12.12.2015].

decydującą rolę w walce z jedną z największych plag Afryki w tym kraju. Trudno się zatem dziwić, iż walcząc z homoseksualizmem, także odwoływano się do religii.

Kościół katolicki, którego wyznawcy stanowią ponad 40% Ugandyjczyków, nie popierał jednak restrykcyjnego prawa antygejowskiego, uważając, iż każdy człowiek ma prawo do zmiany swojego postępowania⁸⁴. Prawo ma m.in. funkcję wychowawczą, więc nie powinno promować aborcji czy homoseksualizmu. Z drugiej jednak strony nie można homoseksualizmu karać więzieniem czy śmiercią, gdyż – jak zauważa papież Franciszek – nie człowiek powinien być w tej kwestii sędzią. Tym niemniej niektórzy katolicycy duchowni afrykańscy popierają zaostrzenie prawa wymierzonego w homoseksualizm, uznając go za groźną chorobę społeczną, a nawet „zbrodnię przeciw ludzkości”⁸⁵.

Jak się wydaje, protesty międzynarodowe spowodowały, że ustawa ugandyjska nie została uchwalona w pierwotnie proponowanym kształcie. W lutym 2014 r. prezydent podpisał inną antygejowską ustawę, okrzykniętą przez działaczy LGBT „najgorszym prawem na świecie”, która przewiduje w kilku przypadkach za homoseksualizm karę dożywocia⁸⁶. Uganda została poddana restrykcjom m.in. ze strony Banku Światowego, Stanów Zjednoczonych, a także państw europejskich, m.in. Norwegii, Szwecji, Danii, Holandii i Niemiec⁸⁷.

---

⁸⁴ <http://ncronline.org/news/global/ugandas-bishops-reviewing-countrys-anti-gay-law-says-church-official> [12.12.2015].

⁸⁵ <http://www.wprost.pl/ar/383297/Biskup-homoseksualizm-to-zbrodnia-przeciw-ludzkości/>; *Afrykańscy biskupi chcą powstrzymać gejów*, http://wyborcza.pl/1,76842,7150853,Afrykańscy_biskupi_chca_powstrzymac_gejow.html [12.12.2015].

⁸⁶ http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114871,15522426,Dozywocie_za_homoseksualizm_w_Ugandzie__Najgorsze.html [12.12.2015].

⁸⁷ Obrady tego szczytu odbyły się pod znakiem praw mniejszości. Wypowiadał się na ten temat m.in. premier Belgii – jawny homoseksualista; <http://www.dw.com/en/uganda-responds-defiantly-to-us-sanctions-over-anti-gay-legislation/a-17725629> [12.12.2015]. 31 marca 2014 r. Martin Schulz, przewodniczący Parlamentu Europejskiego i wtedy kandydat na szefa Komisji Europejskiej (co też może nieco tłumaczyć jego zachowanie), nazwał więzienie

Do próby wpłynięcia UE na państwa afrykańskie doszło podczas szczytu UE–Afryka w 2014 r.⁸⁸. Nie zniechęciło to krajów Afryki do zaostrożania prawa przeciw homoseksualizmowi⁸⁹. Także prezydent Barack Obama podczas swojej wizyty w Kenii w lipcu 2015 r. bronił praw homoseksualistów i krytykował Afrykanów za ich postawę. Nie spotkało się to jednak ze zrozumieniem ze strony jego afrykańskich rozmówców⁹⁰.

Także na forum ONZ Afrykanie jednoznacznie potępiają homoseksualizm, negatywnie oceniając jego wpływ na losy ludzkości, niekie-

---

gejów i lesbijek „hańbą” i wezwał do wstrzymania pomocy rozwojowej dla krajów zaostrzających przepisy; por.: <http://www.euractiv.pl/wersja-do-druku/artukul/walka-o-prawa-homoseksualistow-w-afryce-005648> [11.01.2015].

⁸⁸ *Belgium PM in gay rights appeal at Africa-EU summit*, <http://www.bbc.com/news/world-africa-26867951> [24.04.2014].

⁸⁹ *W Afryce rośnie wrogość wobec gejów*, <http://www.polskieradio.pl/9/313/Artykul/1076828,W-Afryce-rosnie-wrogosc-wobec-gejow> [12.12.2015]; *Homoseksualizm w Nigerii zakazany. Łamiącym prawo grozi 14 lat więzienia*, <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1023612,Homoseksualizm-w-Nigerii-zakazany-Lamiacym-prawo-grozi-14-lat-wiezienia> [11.01.2015]. Niedawno Nigeria – jedno z najsilniejszych gospodarczo i atrakcyjnych dla Zachodu państw Afryki – odrzuciła proponowaną jej umowę handlową w ramach porozumienia UE–ECOWAS. Niektórzy obserwatorzy zauważają, że może to być także spowodowane europejskim potępieniem jej ustawodawstwa antygejowskiego; por.: <http://www.euractiv.pl/wersja-do-druku/artukul/walka-o-prawa-homoseksualistow-w-afryce-005648> [12.12.2015]. Jeden z ugandyjskich parlamentarzystów oznajmił, że „homoseksualizm może jest częścią waszej kultury, ale w większości naszych krajów, jeżeli nie we wszystkich, jest czymś wstrętnym. Musimy upewnić się, że każdy kontynent może mieć swój własny wachlarz wartości”. Z kolei inny zaznaczył, że rozumie wezwania UE do ustalenia pomocy w walce przeciwko dyskryminacji seksualnej, ale szczerze dodał, że „wyjście do ludzi i mówienie o homoseksualizmie podczas kampanii wyborczej” mogłoby skompromitować jego kandydaturę; *ibidem*.

⁹⁰ <http://www.news24.com/Africa/News/Obama-presses-for-gay-rights-in-Africa-20150725> [12.12.2015]. „There are some things that we must admit we don't share. It's very difficult for us to impose on people that which they themselves do not accept. This is why I say for Kenyans today the issue of gay rights is really a non-issue” Kenyatta said. *Ibidem*.

dy nie przebijając w słowach⁹¹. Mimo przyjęcia protokołu z Maputo mieszkańcy Czarnego Łądu wspierani m.in. przez kraje muzułmańskie skutecznie sprzeciwiają się liberalizacji prawa dotyczącego aborcji, forsowanej przez system ONZ, który przyjmuje w tym względzie standardy zachodnie. Solidarne opowiedzenie się przez Grupę Afrykańską za kandydaturą polityka ugandyjskiego Sama Kutesy na przewodniczącego 69 sesji Zgromadzenia Ogólnego w 2014 r. spowodowało, że mimo sprzeciwu Zachodu (ze względu na antygejowską politykę Ugandy) został on wybrany na to stanowisko⁹².

W kwietniu 2014 r. po raz kolejny podczas obrad Komisji ds. Ludności i Rozwoju (która zajmuje się realizacją programu działania przyjętego w 1994 r. w Kairze podczas konferencji nt. populacji i rozwoju) pojawił się problem aborcji i homoseksualizmu. Kraje zachodniej Europy wspierane przez USA oraz niektóre kraje latynoskie próbowały przeforsować projekt rezolucji, dzięki której można byłoby na nowo podjąć temat włączenia tych zagadnień do agendy na rzecz rozwoju. Afrykanie zaprotestowali bardzo ostro, tym bardziej że rok wcześniej podczas obrad tego samego gremium, mimo iż planowano skoncentrować się na temacie migracji, szybko uwaga przeszła na aborcję i homoseksualizm. Jednak zastrzeżenia Grupy Arabskiej i Afrykańskiej (razem reprezentującej 75 państw), przy poparciu m.in. Polski, Węgier, Malty, kilku państw latynoskich i azjatyckich, udało się uwzględnić. Przyjęto wtedy klauzulę suwerenności, która potwierdzała, iż każde państwo wprowadzi rekomendacje Komisji Ludności i Rozwoju w sposób „zgodny z prawem krajowym oraz priorytetami rozwojowymi, z pełnym poszanowaniem dla wartości religijnych, etycznych oraz kulturowych uwarunkowań obywateli oraz w zgodzie z powszechnie uznawanymi międzynarodowymi prawami człowieka”⁹³.

---

⁹¹ Znany z takich wypowiedzi jest m.in. prezydent Gambii Yahya Jammeh, <http://natemat.pl/76705,prezydent-gambii-zszokowal-cale-onz-wypowiedzialo-homoseksualizmie> [12.12.2015].

⁹² <http://www.bbc.com/news/world-us-canada-27789108> [12.12.2015].

⁹³ <http://www.ordoiuris.pl/suwerennosc-panstw--zamiast-praw-seksualnych-i-reprodukcyjnych--afirmowana-podczas-obrad-komisji-ludnosci-i-rozwoju-onz,3259,analiza-prawna.html> [12.12.2015].

Problem powrócił po raz kolejny przy okazji uzgadniania celów zrównoważonego rozwoju (*Sustainable Development Goals*, SDGs), które miały być przyjęte podczas szczytu państw ONZ we wrześniu 2015 r. i wyznaczać kierunki działań organizacji, zwłaszcza wobec państw Południa, w kolejnych latach jej istnienia. Negocjacje trwały 3 lata, a ostateczny efekt wielu rozczarował. Stany Zjednoczone wyrażały swoje niezadowolenie z braku postępu na drodze do uznania aborcji za międzynarodowe prawo człowieka. Z kolei państwa afrykańskie obawiały się, że cele zostaną wykorzystane do promocji tego zjawiska i wpływania na ich ustawodawstwo wewnętrzne. Także w kwestii praw LGBT zdania różniły się diametralnie⁹⁴. Do podobnych konfrontacji na tle prawa do aborcji i obrony mniejszości seksualnych dochodzi w ONZ przy wielu różnych okazjach⁹⁵. Państwa afrykańskie należą w tym względzie do tych, które najzacieklej sprzeciwiają się „postępowemu” i bogatemu Zachodowi.

Uwagi końcowe

Jak zauważył Charles Moore w „The Spectator”, stosunek do homoseksualizmu staje się na naszych oczach zasadniczym kryterium cywilizacyjnym⁹⁶. Nie tylko w zsekularyzowanej Europie Zachodniej, ale także w Stanach Zjednoczonych spada przekonanie o grzeszno-

---

⁹⁴ https://c-fam.org/friday_fax/abortion-and-lgbt-proponents-complain-about-lack-of-progress-in-un-development-goals/ [12.12.2015].

⁹⁵ <https://www.lifesitenews.com/news/unfpa-foiled-by-nigeria-on-abortion-sexual-rights> [12.12.2015]; https://c-fam.org/friday_fax/african-womens-solutions-to-war-clash-with-feminists-agenda/ [12.12.2015]; https://c-fam.org/friday_fax/gates-foundation-suspected-of-forcing-dangerous-contraceptive-on-africans/ [12.12.2015].

⁹⁶ Ch. Moore, *Opposing gay marriage now is as brave as being openly gay was in 1970*, <http://blogs.spectator.co.uk/coffeehouse/2013/06/opposing-gay-marriage-now-is-as-brave-as-being-openly-gay-was-in-1970/> [26.04.2014].

ści aktów homoseksualnych⁹⁷. Zaowocowało to m.in. kontrowersyjną decyzją Sądu Najwyższego o legalizacji małżeństw między osobami tej samej płci we wszystkich 50 stanach, co też prezydent B. Obama uznał za wielkie zwycięstwo amerykańskiej wolności⁹⁸. Unia Europejska, mimo iż kwestie aborcji pozostawia kompetencji wewnętrznej swoich członków, ze wspólnych pieniędzy finansuje organizacje specjalizujące się w „pomocy aborcyjnej” w biednych państwach Południa, w tym w Afryce⁹⁹. Za pomocą instytucji międzynarodowych, pod płaszczem praw człowieka stara się propagować w świecie uznawane przez siebie wartości. Na Czarnym Lądzie działalność ta spotyka się z coraz wyraźniej artykułowanym sprzeciwem, co wpływa na politykę zagraniczną państw regionu, a zwłaszcza na relacje z Zachodem i znajduje swój wyraz na forum organizacji międzynarodowych. Czy postawa Afrykanów jest efektem koniunkturalizmu, mającym na celu uzyskanie większych korzyści, czy też wynika z rzeczywistych, pogłębiających się różnic kulturowych między zsekularyzowanym Zachodem a zbudowaną na religijnym światopoglądzie Afryką – jest kwestią trudną do oceny. Być może działają oba te czynniki. Niewątpliwie problem komunikacji międzykulturowej wyrasta na jeden z najważniejszych w stosunkach międzynarodowych, a poszukiwanie tożsamości przez państwa Południa w swojej specyfice kulturowej, której ważnym komponentem są wartości wynikające z religii, musi być brane pod uwagę w analizie polityki zagranicznej współczesnych państw.

⁹⁷ Por.: M. Czerw, *Wierzący w USA przekonują się do homoseksualizmu*, <http://www.kosciol.pl/article.php?story=20111204182843888> [24.04.2014]; R. Rankin, *Fewer Americans Believe Homosexuality is a Sin*, <http://www.lifeway.com/article/News-fewer-americans-believe-homosexuality-is-a-sin> [25.04.2014]; J.M. Jones, *Support for legal gay relations Hits New High*, <http://www.gallup.com/poll/147785/Support-Legal-Gay-Relations-Hits-New-High.aspx> [12.12.2015].

⁹⁸ <http://www.polskatimes.pl/artukul/3915945,usa-malzenstwa-homoseksualne-legalne-we-wszystkich-50-stanach-obama-to-wielkie-zwyciestwo-video,id,t.html> [12.12.2015].

⁹⁹ Por.: European Dignity Watch, *The Funding of Abortion through EU Development Aid*, http://www.europeandignitywatch.org/fileadmin/user_upload/PDF/Day_to_Day_diverse/Funding_of_Abortion_Through_EU_Development_Aid_full_version.pdf [12.12.2015].

BIBLIOGRAFIA

- Afrykańscy biskupi chcą powstrzymać gejów*, http://wyborcza.pl/1,76842,7150853,Afrykanscy_biskupi_chca_powstrzymac_gejow.html [12.12.2015].
- Belgium PM in gay rights appeal at Africa-EU summit*, <http://www.bbc.com/news/world-africa-26867951> [24.04.2014].
- Benedykt XVI, *Posynodalna adhortacja apostolska „Africae Munus”*, http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/apost_exhortations/documents/hf_ben-xvi_exh_20111119_africae-munus.html [4.01.2015].
- Chrześcijaństwo w Afryce*, http://www.wasza-afryka.pl/?afryka6=chrzescijanstwo_w_afryce [28.12.2015].
- Civil Union Act, No. 17 of 2006, 497 (29441) „Government Gazette of Republic of South Africa” 30 November 2006.
- Czerw M., *Wierzący w USA przekonują się do homoseksualizmu*, <http://www.kosciol.pl/article.php?story=20111204182843888> [24.04.2014].
- Czy Europa staje się pogańska? – debata w Warszawie*, <http://www.niedziela.pl/artikul/9082/Czy-Europa-staje-sie-poganska---debata-w> [30.11.2015].
- Dabash R., Roudi-Fahimi F., *Abortion in the Middle East and North Africa*, <http://www.prb.org/pdf08/MENAabortion.pdf> [30.12.2015].
- Dudała J., *Prezerwatywa i HIV*, <http://gosc.pl/doc/788283.Prezerwatywa-i-HIV/2> [12.12.2015].
- European Dignity Watch, *The Funding of Abortion through EU Development Aid*, http://www.europeandignitywatch.org/fileadmin/user_upload/PDF/Day_to_Day_diverse/Funding_of_Abortion_Through_EU_Development_Aid_full_version.pdf [12.12.2015].
- Facts on Abortion in Africa*, https://www.guttmacher.org/pubs/IB_AWW-Africa.pdf [31.12.2015].
- Facts on Induced Abortion Worldwide*, https://www.guttmacher.org/pubs/fb_IAW.html [30.12.2015].
- Faith, Freedom, and Foreign Policy. Challenges for the Transatlantic Community*, http://www.transatlanticacademy.org/sites/default/files/publications/TA%202015%20report_Apr15_web.pdf [5.06.2015].
- Gawrycki M.F., *Kryzys studiów regionalnych (area studies) i próby jego przezwyciężenia*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations” 2009, t. 40, nr 3–4.
- Gledhill R., *Possible ‘parallel Anglican Church’ set to highlight divisions*, <http://www.christiantoday.com/article/possible.parallel.anglican.church.set.to.highlight.divisions/51916.htm> [5.01.2015].
- Global Index on Religiosity and Atheism*, <http://www.wingia.com/web/files/news/14/file/14.pdf> [22.12.2015].

- Homoseksualizm w Nigerii zakazany. Łamiącym prawo grozi 14 lat więzienia*, <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1023612,Homoseksualizm-w-Nigerii-zakazany-Lamiącym-prawo-grozi-14-lat-wiezienia> [11.01.2015].
- Huntington S.P., *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*, przeł. H. Jankowska, Warszawa 1998.
- Jagielski W., *Afryka zabija gejų*, http://wyborcza.pl/1,76842,7626679,Afryka_zabija_gejow.html [12.12.2015].
- Jones J. M., *Support for legal gay relations Hits New High*, <http://www.gallup.com/poll/147785/Support-Legal-Gay-Relations-Hits-New-High.aspx> [12.12.2015].
- Jenkins P., *Chrześcijaństwo przyszłości. Nadejście globalnej Christianitas*, przeł. S. Grodź, Warszawa 2009.
- Kaoma K., *Colonizing African Values. How the US Christian Right is Transforming Sexual Politics in Africa*, <http://www.politicalresearch.org/wp-content/uploads/downloads/2012/10/Colonizing-African-Values.pdf> [28.12.2015].
- Kuby G., *Globalna rewolucja seksualna. Likwidacja wolności w imię wolności*, tł. D. Jankowska, J. Serafin, Kraków 2013.
- Laws on Homosexuality in Africa Nations*, <http://www.loc.gov/law/help/criminal-laws-on-homosexuality/homosexuality-laws-in-african-nations.pdf> [12.12.2015].
- Libiszowska-Żółtkowska M., *Przedmowa*, w: J. Mariański (red.), *Sekularyzacja i desekularyzacja w nowoczesnym świecie*, Lublin 2006.
- Mbiti J.S., *Afrykańskie religie i filozofia*, przeł. K. Wiercieńska, Warszawa 1980.
- Mikulowski-Pomorski J., *Komunikacja międzykulturowa. Wprowadzenie*, Kraków 1991, s. 12, za: H. Schreiber, *Świadomość międzykulturowa. Od militaryzacji antropologii do antropologizacji wojska*, Warszawa 2013.
- Moore Ch., *Opposing gay marriage now is as brave as being openly gay was in 1970*, <http://blogs.spectator.co.uk/coffeehouse/2013/06/opposing-gay-marriage-now-is-as-brave-as-being-openly-gay-was-in-1970/> [26.04.2014].
- Nye J.S., *Soft power. Jak osiągnąć sukces w polityce światowej*, przeł. J. Zaborowski, Warszawa 2007.
- Peeters M.A., *Globalizacja zachodniej rewolucji kulturowej. Kluczowe pojęcia, mechanizmy działania*, przeł. G. Grygiel, Warszawa 2010.
- Piłaszewicz S., *Religie Afryki*, Warszawa 2000.
- Przeciszewski M., *Religijność Europy Środkowo-Wschodniej*, „Wiadomości KAI” 28.10.2007.
- Rankin R., *Fewer Americans Believe Homosexuality is a Sin*, <http://www.lifeway.com/article/News-fewer-americans-believe-homosexuality-is-a-sin> [25.04.2014].
- Szyjewski A., *Etnologia religii*, Kraków 2001.

- To save women's life in Africa, bring abortion out of the shadows*, <http://www.theguardian.com/global-development/poverty-matters/2010/nov/12/abortion-africa-health> [12.12.2015].
- Tolerance and Tension: Islam and Christianity in Sub-Saharan Africa*, <http://www.pewforum.org/2010/04/15/executive-summary-islam-and-christianity-in-sub-saharan-africa> [22.12.2015].
- United Nations, *Programme of Action of the International Conference on Population and Development*, para. 8.25, http://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/programme_of_action_Web%20ENGLISH.pdf [30.12.2015].
- W Afryce rośnie wrogość wobec gejów*, <http://www.polskieradio.pl/9/313/Artykul/1076828,W-Afryce-rosnie-wrogosc-wobec-gejow> [12.12.2015].
- Wendt A., *Anarchy is what states make of it: The social construction of power politics*, „International Organization” 1992, Vol. 46.
- Wendt A., *Spółeczna teoria stosunków międzynarodowych*, przeł. W. Derczyński, Warszawa 2008.
- Wojciuk A., *Dylemat potęgi. Praktyczna teoria stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2010.
- World Abortion Policies 2013*, http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/policy/WorldAbortionPolicies2013/WorldAbortionPolicies2013_WallChart.pdf [30.12.2015].
- Zuckerman P., *Atheism: Contemporary Rates and Patterns*, w: M. Martin (ed.), *Cambridge Companion to Atheism*, Cambridge 2007, <http://pitweb.pitzer.edu/academics/wp-content/uploads/sites/38/2014/12/FAC-Zuckerman-Cambridge-Companion.pdf> [16.02.2010].
- http://www.achpr.org/files/instruments/women-protocol/achpr_instr_proto_women_eng.pdf [30.12.2015].
- <http://www.achpr.org/instruments/women-protocol/> [12.12.2015].
- <https://www.amnesty.org.uk/lgbti-lgbt-gay-human-rights-law-africa-uganda-kenya-nigeria-cameroon#.VohN8BXhDtQ> [12.12.2015].
- <http://www.bbc.com/news/world-us-canada-27789108> [12.12.2015].
- <http://bigardmemorialseminary.com/> [28.12.2015].
- <http://www.dw.com/en/uganda-responds-defiantly-to-us-sanctions-over-anti-gay-legislation/a-17725629> [12.12.2015].
- <http://www.euractiv.pl/wersja-do-druku/artykul/walka-o-prawa-homoseksualistow-w-afryce-005648> [11.01.2015].
- <http://features.pewforum.org/africa/question.php?q=2> [2.05.2014].
- <http://features.pewforum.org/africa/question.php?q=3&r=Believe%2C+absolutely+certain> [1.05.2014].
- <http://features.pewforum.org/africa/question.php?q=3&r=Do+not+believe> [22.12.2015].

- <http://features.pewforum.org/africa/question.php?q=4> [2.04.2014].
- <http://features.pewforum.org/africa/question.php?q=5> [1.05.2014].
- <http://features.pewforum.org/africa/question.php?q=9> [28.04.2014].
- <http://features.pewforum.org/africa/question.php?q=10&r=Yes> [28.04.2014].
- <http://features.pewforum.org/africa/question.php?q=11&r=No> [28.04.2014].
- <http://features.pewforum.org/africa/question.php?q=15> [28.04.2014].
- <http://features.pewforum.org/africa/question.php?q=15&r=Morally+acceptable+or+Not+a+moral+issue> [28.04.2014].
- <http://features.pewforum.org/africa/question.php?q=16> [28.04.2014].
- <http://features.pewforum.org/africa/question.php?q=16&r=Morally+acceptable+or+Not+a+moral+issue> [28.04.2014].
- <http://natemat.pl/796,jak-afryka-radzi-sobie-z-gejami> [12.12.2015].
- <http://natemat.pl/76705,prezydent-gambii-zszokowal-cale-onz-wypowiedzia-o-homoseksualizmie> [12.12.2015].
- <http://ncronline.org/news/global/unsafe-abortion-rises-across-africa> [12.12.2015].
- <http://ncronline.org/news/global/ugandas-bishops-reviewing-countrys-anti-gay-law-says-church-official> [12.12.2015].
- <http://www.news24.com/Africa/News/Obama-presses-for-gay-rights-in-Africa-20150725> [12.12.2015].
- <http://www.opoka.org.pl/aktualnosci/news.php?id=15114&s=opoka> [12.12.2015].
- <http://www.ordoiuris.pl/suwerennosc-panstw--zamiast-praw-seksualnych-i-reprodukcyjnych--afirmowana-podczas-obrad-komisji-ludnosci-i-rozwoju-onz,3259,analiza-prawna.html> [12.12.2015].
- <http://www.pewforum.org/files/2010/04/sub-saharan-africa-full-report.pdf>.
- <http://www.pewforum.org/files/2010/04/sub-saharan-africa-full-report.pdf> [22.12.2015].
- <http://www.pewforum.org/religious-landscape-study/importance-of-religion-in-ones-life/> [28.12.2015].
- <http://www.polskatimes.pl/artykul/3915945,usa-malzenstwa-homoseksualne-legalne-we-wszystkich-50-stanach-obama-to-wielkie-zwyciestwo-video,id,t.html> [12.12.2015].
- http://pl.radiovaticana.va/storico/2013/03/06/kardyna%C5%82owie_z_afryki:_do%C5%9B%C4%87_eurocentryzmu_ko%C5%9Bcio%C5%82a/pol-671025 [1.05.2014].
- http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114871,15522426,Dozywocie_za_homoseksualizm_w_Ugandzie__Najgorsze.html [12.12.2015].
- <http://www.wprost.pl/ar/383297/Biskup-homoseksualizm-to-zbrodnia-przeciw-ludzkosci/> [12.12.2015].
- <http://www.wsd.tarnow.pl/wspolnota/alumni> [28.12.2015].
- <http://www.worldometers.info/abortions/> [28.12.2015].

https://c-fam.org/friday_fax/abortion-and-lgbt-proponents-complain-about-lack-of-progress-in-un-development-goals/ [12.12.2015].

<https://www.lifesitenews.com/news/unfpa-foiled-by-nigeria-on-abortion-sexual-rights> [12.12.2015].

https://c-fam.org/friday_fax/african-womens-solutions-to-war-clash-with-feminists-agenda/ [12.12.2015].

https://c-fam.org/friday_fax/gates-foundation-suspected-of-forcing-dangerous-contraceptive-on-africans/ [12.12.2015].

RELIGION AND RELIGIOSITY IN INTERCULTURAL COMMUNICATION BETWEEN WEST AND AFRICA: THE ISSUE OF ABORTION AND HOMOSEXUALITY

SUMMARY

Keywords: religion, intercultural communication, West, Africa, abortion, homosexuality

The paper is devoted to cultural determinants of foreign policies of contemporary states. The lack of religion in intercultural communication between West and Africa is one of the most important factor that should be taken into account when the problem of theirs relations is being considered. Mostly secularized West cannot realized the role religion plays in other parts of the world and use its power to introduce norms which are rejected by African nations and others. It could be seen in dispute over homosexuality and abortion in international institution, what is being considered in this work.